

Vapaa kilpailu – isot kasvavat, pienet kuihtuvat

Usein kuulee puhuttavan vapaasta kilpailusta ja sen välttämättömyydestä. Tosiasia kuitenkin on, että vapaata kilpailua ei ole koskaan ollut, eikä koskaan tule olemaan. Vapaan kilpailun sisällöstä päättävät aina poliittiset päättäjät kulloinkin vallitsevan yhteiskunnallisen tilanteen mukaan. Mutta mitä vapaampaa kilpailu on, sitä enemmän siitä hyötyvät ”iso ja vahvat”, sillä ne osaavat käyttää hyväkseen muiden heikompaa asemaa. Tämän takia kilpailun täytyy olla aina jollain tavalla suojattua, muutoin vauraus valuu vain harvojen käsiin. Tästä hyvänä esimerkkinä on se, mitä Venäjällä 1990-luvulla tapahtui Neuvostoliiton romahdettua, kun osakemarkkinat siellä vapautuivat. Kaikilla kansalaisilla oli tuoloin periaatteessa mahdollisuus vaurastua, mutta nopeassa tahdissa seurauksena oli vain oligarkkien valtaannousu ja ns. harvainvalta. Vapaasta kilpailusta hyötyivät vain harvat ja valitut.

Vaikka olen vapaan kilpailun kannattaja, niin on selvää, että kilpailua on rajoitettava, koska reilu kilpailu ei sovi ihmisen perusluonteeseen. Lähtökohta ihmisluonteessa on, että mikään ei riitä, vaan lisää pitää saada, vaikka paljon olisikin jo saanut. Ja mitä vahvemman aseman ihminen saa, niin sitä vahvemmin ihminen valtaansa käyttää. Toisilla valtaa on poliittisessa elämässä, toisilla sitä on kansainvälisten tai kansallisten suuryritysten/pörssiyritysten johtotehtävissä ja joillain esimerkiksi ay-liikkeen valtaelimityksissä. Yhtäläistä kuitenkin on, että valtaa käytetään, jotta vahva asema entisestään vahvistuu tai vähintäänkin säilyy. Ja vaarallisimmillaan vahvassa asemassa oleva taho on silloin, jos tätä valta-asemaa uhataan. Talouselämässä tuo tar koittaa yleensä sitä, että kaikkia uudistuksia ja muutoksia vastustetaan, koska niistä voi seurata oman valta-aseman heikkene minen.

Itse totean usein, että ihminen on ahne, lyhytnäköinen ja oman edun tavoittelija. Onneksi ihmisen käyttäytymiseen vaikuttavat monet muutkin asiat, kuten rehellisyys, myötätunto, itsekunnioitus, velvollisuudentunto, rakkaus ja joskus jopa yhteisen hyvän edistäminen. Ja toisinaan nämä jälkimmäiset asiat ohjaavat voimakkaammin ihmisen käyttäytymistä kuin ensin maini-

tut. Valitettavan usein kuitenkin, kun kyse on taloudellisista asioista, ensin mainitut vievät voiton.

Sijoittaminen pörssiyritysten osakkeisiin on pieni mutta hyvä esimerkki siitä, miten ihmisen ajatusmaailma pohjimmiltaan toimii. Sijoitamme varoja osakkeisiin ja sen jälkeen toivomme mahdollisimman nopeita arvonnousuja, jotta saisimme myytyä osakkeet mahdollisimman hyvällä voitolla. Jos pörssiyrityksen toiminta takkuu ja yhtiö tekee tappiota, niin pyrimme jättämään uppoavan laivan mahdollisimman nopeasti, jotta saisimme omat sijoituksemme myytyä mahdollisimman pienellä tappiolla.

Pörssiyritysten palkkajohtajien (ml. pörssiyritysten hallituksen jäsenet) toiminta on usein myös lyhytnäköistä, koska he tietävät, että heidän tehtävänsä on kuitenkin suhteellisen lyhyt ja määräaikainen. Sen takia yrityksen on tehtävä voittoa heidän aikanaan mahdollisimman paljon ja mahdollisimman lyhyessä ajassa. Ja jos näin tapahtuu, varsinkin palkkajohtajien mahdollisuudet saada mm. optioiden kautta lisäpalkkioita kasvavat (tällöin toki myös osakkeenomistajien voitot kasvavat). Ja jos tarvetta on, niin yritykset tehostavat toimintaansa tavalla tai toisella, jotta voitot saadaan aikaiseksi.

On selvää, että kilpailun rajoittaminen nykyisillä niin kutsutuilla globaaleilla markkinoilla on varmasti hankalaa, ellei jopa mahdotonta. Mutta jos kaikki jatkuu entisellään, niin isot yritykset entisestään kasvavat ja pienemmät yritykset joko ostateen pois markkinoita häiritsemästä isompien toimintaa tai ne muutoin kuihtuvat vielä pienemmiksi.

Yhteiskuntajärjestelmämme rakentuu valitettavasti hyvin pitkälti siihen, että päätökset tehdään suurten pörssiyritysten ja niiden lyhytaikaisten palkkajohtajien tarpeita kuunnellen. Useimmiten pörssiyritysten johtajien perustelut ovat yhdenmukaiset, kun he toteavat, että ”näin on vain toimittava globaalin maailman vapailla markkinoilla”. Samanaikaisesti perheyri-tysten tarpeet ja näkemykset ohitetaan, kun päättäjät kuuntelevat lähinnä pörssiyritysten johtajien ja ”sijoitusmaailman gurun” mielipiteitä. Ja jos perheyri-tyksiä hyödyttäviä uudistuksia suunnitellaan, niin

Mitä vapaampaa kilpailu on, sitä enemmän siitä hyötyvät ”iso ja vahvat”, sillä ne osaavat käyttää hyväkseen muiden heikompaa asemaa

uudistukset tyrehtyvät viimeistään joidenkin viranomaisten tai ay-liikkeen vastustukseen. Silti päättäjät olettavat, että perheyri-tykset työllistävät mahdollisimman paljon ihmisiä ja pitävät yhteiskuntaa pystyssä. Siis samanaikaisesti, kun pörssi- ja sijoitusyritysten johtajat siirtävät yritysten toimintaa ulkomaille ja kotiuttavat suurimmat voitot itselleen.

Sarkastisesti voi kysyä, ovatko maailmanlaajuisesti sadattuhannet pienet, keskisuuret ja suuret perheyri-tykset vain kiltisti hyväksyneet kohtalonsa? Ovatko he todenneet, että heillekin lähes ainoa tapa tehdä voittoa on sijoittaa myös noihin pörssiyrityksiin ja toivoa sijoitusten arvonnousua? Perheyri-tystä pyritetään ja ihmisiä työllistetään vain tavan ja tekemisen vuoksi?

M. Väyrynen

Mika Väyrynen

